

Високо оцінили подвижницьку діяльність М. Костомарова В. Антонович, М. Грушевський, І. Франко, А. Кримський та багато інших. Відомий славіст, сучасник М. Костомарова Олександр Пипін у своїй роботі "История русской этнографии" так писав про значення творчого надбання видатного вченого для майбутнього: "Он указывал на те стороны этнографической науки, которые еще у нас мало разрабатываются. Он пытался дать целостное понятие о народном песенном творчестве, о реальном его состоянии как современном факте народной жизни. При всех пропусках его исследования, они последнее время остаются единственным достижением подобного рода, и нужно пожалеть, что ученые нового поколения не приступают к подобным заданиям с их более богатыми научными средствами: народная поэзия не есть только предмет археологии, но и факт внутренней морально-бытовой жизни народа и его истории" [12, с. 186].

Цей заповіт дослідникам сьогодення можна закінчити словами академіка І. Зязюна: "В Україні, як і інших країнах світу, ядро духовної еліти традиційно складала справжня українська інтелігенція, яка розуміла цінність людини, вміла оригінально і незалежно мислити, а також формулювати питання і знаходити неординарні відповіді на проблеми сучасної дійсності" [4, с. 20]. Таким представником української інтелігенції був Микола Іванович Костомаров – один з плеяди будителів національної свідомості українського народу у ХІХ столітті, творча спадщина якого є неоціненним скарбом нашого духовного надбання.

Литература

1. **Гоголь Н.В.** О малороссийских песнях / Н.В. Гоголь // Собрание сочинений. В 7-ми томах. Под общ. ред. С.И. Машинского и М.Б. Храпченко. – М.: Худож. лит., 1978. – Т.6. Статьи. Примеч. Ю.В. Манна. – С.102 – 109.
2. **Грушевський М.** З публіцистичних писань Костомарова / М. Грушевський // Науково-публіцистичні і полемічні писання Костомарова. – К., 1928. – с.1 – 40.
3. **Ефименко А.Я.** Николай Иванович Костомаров / А.Я. Ефименко // Вестн. и библиотека самообразования. – 1904. – № 3. – С.1221.
4. **Зязюн І.А.** Духовна еліта у суспільстві: інтелігентність і громадськість / І.А. Зязюн // Трибуна. – 2003. – № 5-6. – с.20 – 23.
5. **Костомаров Микола.** Про відношення історії до географії / Микола Костомаров // Народ. творчість та етногр. – 1996. – № 4. – с. 33 – 42.
6. **Костомаров Н.И.** Автобиография. Бунт Стеньки Разина / Н.И. Костомаров. – К.: Наукова думка, 1992. – 512 с.
7. **Николай Иванович Костомаров:** По воспоминаниям Алины Леонтьевны Костомаровой // Автобиография Н.И. Костомарова. – М., 1922. – С.111
8. **Пінчук Ю.А.** Історичні студії Миколи Костомарова як фактор формування самоусвідомлення української нації / Ю.А. Пінчук. – К., 2009. – 306 с.
9. **Пінчук Ю.А.** Мемуари про Миколу Костомарова графині Катерини Юнге, Надії Білозерської, Аліни Костомарової: Історіогр. нариси з дод. спогадів Олександри Куліш, Віри Мордовцевої та статті Ольги Багалій / Ю.А. Пінчук. – К.: Вища шк., 2005. – 142 с.
10. **Пінчук Ю.А.** Микола Іванович Костомаров / Ю.А. Пінчук – К.: Наук. думка, 1992. – 233 с.
11. **Попов П.М.** М. Костомаров як фольклорист і етнограф / П.М. Попов. – К.: Наук. думка, 1968. – 113 с.
12. **Пыпин А.Н.** История русской этнографии / А.Н. Пыпин // В 4 т. – СПб.: Типогр. М.М. Стасюлевича, 1891. – Т.3. – 425 с.
13. **Юнге Е.** Воспоминания о Н.И. Костомарове / Е. Юнге // Вестник Европы. – 1910. – № 11. – С. 151–157.

УДК 78.087.684(=161.2)(092)

Чедрик В.Ю.

ОЛЕКСАНДР КОШИЦЬ І ЙОГО ХОР ЯК ВІСНИК СВІТОВОЇ СЛАВИ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСНІ

Стаття посвячена творчеству выдающегося украинского хормейстера и композитора А.Кошица, воплощению его наследия в современных хоровых коллективах.

Ключевые слова: творческая деятельность А.Кошица, украинское хоровое искусство.

*"Ти зवेश мене й на голос милий твій
З гарячою любов'ю я полину;
Поки живуть думки в душі моїй,
Про тебе, ньєко, думати не кину ...
Як мрію чистую з найкращих мрій
Я заховаю в серці Україну,
І мрія та, як світище ясне,
Шляхом правдивим поведе мене".
(В.Самійленко "Україні")*

У вересні нинішнього 2010 року світова громадськість відзначила 135-річчя від дня народження нашого земляка Олександра Антоновича Кошиця.

Це геніальний хоровий диригент, композитор, вчений-етнограф, талановитий педагог, організатор і диригент Української республіканської хорової капели, концерти якої в 20-ті роки ХХ ст. назвали «гастролями століття». Як нікому іншому, Україна завдячує О. Кошицеві тим, що він своєю мистецькою місією зробив для Батьківщини чи не більше, ніж цілий дипломатичний корпус. Гастролі хорової капели під орудою О. Кошиця допомогли багатьом народам світу дізнатися про існування незалежної Української держави, про існування українського народу з власною мовою, високою культурою, своєю історією і традиціями.

Відомо, що за радянських часів імена багатьох видатних діячів України були під суворою забороною, бо вони носили клеймо буржуазних націоналістів, а отже, були ворогами народу. Насправді ж ці люди були прикладом самовідданого служіння народу і рідному краю, що в більшості випадків ставали емігрантами не з власної волі. Гіркої долі емігранта зазнав і О. Кошиць.

Його ім'я десятки років було в Україні під суворою забороною. Якщо деякі обробки українських народних пісень митця і виконувалися, то ім'я їх автора не називалося. Його ж власні, високохудожні світські та духовні твори, не виконувалися взагалі. Наше хорове мистецтво, наша культура зазнала величезних втрат, бо цілий її пласт було вирвано на десятки років. Цим самим культура штучно збіднювалася і зводилася до розряду другорядної і меншовартісної.

Олександр Антонович Кошиць народився 12 вересня 1875 року в селі Ромашки Звенигородського повіту Київської губернії в сім'ї священника Антона Гнатовича Кошиця, вихідця із стародавнього шляхетного роду священників. Коли Олександрові виповнилося два роки, батько отримав прихід у селі Тарасівка, що межує з Кирилівкою, де минуло дитинство Тараса Шевченка. Черкащина пишається тим, що виростила двох світових геніїв - Шевченка і Кошиця. Правда, Шевченка знає весь світ, а Кошиця донедавна - лише закордон.

Він зростав у атмосфері релігійних традицій, в оточенні сільської культури, в родині, де з покоління в покоління передавалися високі моральні засади. У самого Кошиця пам'ять про події, місця і людей асоціювалася з певними мелодіями, а не з образами. Розкішна природа, вплив народної музики сприяли формуванню його смаків.

Закінчивши Тарасівську школу, з 1884 по 1890 рік Олександр здобував освіту в Богуславському духовному училищі, місті київського князя Ярослава Мудрого, легендарної Марусі Богуславки, талановитого живописця Алімпія Галика, Богдана Хмельницького і Самійла Самуся. Тут мешкали, навчалися, бували й творили, прославляючи Україну в світах Тарас Шевченко, Іван Сошенко, Марко Вовчок, Іван Нечуй-Левицький, Степан Васильченко, Олександр Пушкін, Шолом-Алейхем.

Приміщення духовного училища, збудованого в рік вступу до нього О. Кошиця, в 1844 р., сьогодні складає частину корпусу Богуславського гуманітарного коледжу імені І. С. Нечуя-Левицького.

Тут формувалася юнацький світогляд митця, яскраво і рельєфно відтінилася його індивідуальність, визначилася схильність до хорової музики та захоплення фольклором. У Богуславі, як згадував пізніше Олександр Антонович, «почав тихенько компонувати».[11] Кошиць дуже тепло відгукувався про Богуслав, коли через 40 років по закінченню училища приїжджав туди: «Милий, милий мій Богуслав! Таким гарним ти був, мабуть, і тоді, коли по твоїх майданах гуляли Маруся Богуславка та ота Бондарівна, про яку й досі співають... Я з цієї гори дивився на тебе, як отой філософ Балабуха разом зі своїм автором Нечуєм, такий же академіст, та ще й той ж академії, що і я та отой Нечуй (Левицький) [1,127].

Відразу ж після закінчення училища Кошиць вступив до Київської духовної семінарії, котра була тоді цілком просякнута українським духом і українською піснею. Малий склад оркестру семінарії та хор, що культивував переважно український репертуар, справили на молодого Кошиця

велике враження. Вже тоді він записував народні пісні, аранжував їх для хору і пробував виконувати з товаришами-семінаристами [1,146]. Через шість років Олександр закінчив семінарію з відзнакою.

У Києво-Могилянській академії Кошиць вчився з 1897 по 1901 рік. Навчаючись, водночас керував хором академії, який він, за свідченням композитора П. О. Козицького, «...підняв надзвичайно високо з технічного і художнього боку» [9]. З цим хором «почав працювати над улюбленим Веделем» [3,94]. Після довгих років суворої заборони його музики Синодом Кошиць відновив майже всі хорові концерти Артема Веделя.

У Києві Олександр вперше знайомиться з музикою М. Лисенка, від якої був просто в захопленні. Тут вперше він пізнав і мистецтво опери та симфонічної музики.

Отримавши диплом академії і вчену ступінь кандидата богослов'я, всупереч сімейним традиціям, у 1902 році їде до Ставрополя, що на Кубані, де працює вчителем Духовної жіночої гімназії, а потім викладачем історії в Учительському інституті. Уряд кубанських козаків за порадою Миколи Лисенка запропонував О. Кошицю здійснити поїздку по станицях Кубані, щоб записати від переселенців, у свій час депортованих з України козаків, народні пісні, які ще збереглися в пам'яті. Упродовж трьох років під час літніх канікул Кошиць записав величезну кількість матеріалу, велику увагу приділяючи точному запису підголосків хорового співу. Він відібрав 500 пісень, упорядкував десять солідних зошитів, по 50 пісень у кожному, і передав їх Кубанському обласному управлінню. На Етнографічній і господарській виставці Кубані ця робота була удостоєна Золотої медалі. На жаль, всі ці зошити пізніше безслідно зникли, і лише невеличку частину пісень Кошицю вдалося поновити за чорновиками [11].

У 1904 році Олександр Кошиць повертається до Києва, де працює в Учительській семінарії, Другій жіночій та Першій комерційній школах. Потім переходить на роботу до Музично-драматичного інституту Миколи Лисенка і веде клас хорового співу, одночасно навчаючись у класі композиції професора Г. Любомирського. Згодом очолив (як директор і диригент) Товариство «Боян», засноване Миколою Лисенком. З 1909 року протягом десяти років О. Кошиць керував хором студентів Київського університету Св. Володимира, з яким об'їздив майже всю Україну, виступав і в Москві. Це був один з найкращих, як він пише, хорів, якими свого часу керував, живучи в Україні.

У 1911 році О. Кошиця запрошують на посаду вчителя хорової музики Імператорської музичної школи, яка в 1913 році була реорганізована в консерваторію, а Кошиць отримав там посаду професора хорового співу. З 1912 по 1916 рік Олександр Антонович працював головним диригентом театру Миколи Садовського. В 1916 році Кошиця запрошує Київська опера, а вже через рік Центральна Рада обрала його музичним керівником театрального і музичного комітету, який пізніше було перетворено на музичний відділ Міністерства освіти України, а Кошиця призначено його головою.

Незабаром після проголошення Української Народної Республіки Голова Директорії і Головний Отаман військ УНР Симон Петлюра знайшов один з найкращих шляхів презентації своєї молодої країни світові, він прекрасно розумів невідворотний вплив високого, справжнього мистецтва на будь-яку аудиторію. 1 січня 1919 року Голова уряду викликав композитора Кирила Стеценка, що був тоді головою музичного відділу Міністерства освіти УНР, та відомого вже на той час диригента Олександра Кошиця, котрий був тоді головою секції етнографії цього відділу, і доручив у найкоротший термін організувати хорову капелу та вирушити з концертами в Європу з метою ознайомити світ з новоутвореною державою – незалежною Україною.

Олександр Кошиць енергійно взявся до справи, і вже 25 січня 1919 року спеціальним державним законом було затверджено утворення Української республіканської хорової капели. У репертуарі капели були авторські твори та народні пісні в обробці М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка й самого О. Кошиця [3,318].

На початку березня 1919 року з Кам'янця-Подільського Капела у складі 70 співаків та 8 осіб адміністрації під керівництвом Олександра Кошиця вирушила до Європи. Ніхто з членів Капели не здогадувався, що вороття додому з падінням УНР уже не буде. Зі встановленням радянської влади в Україні всі члени Капели і, звичайно ж, Олександр Кошиць, стали вимушеними політичними емігрантами, розсіялися по світу, і у кожного склалася своя нелегка доля. Особливо неласкавою була вона до Олександра Антоновича.

Протягом перших півтора року (1919-1920 рр.) новоутворена Капела дала концерти в Чехословаччині, Австрії, Швейцарії, Франції, Бельгії, Голландії, Великій Британії, Німеччині, - їх Капела і Кошиць полонили цілком. В пресі писали: «Прийшов, побачив, переміг!». Професор Паризької консерваторії Вонкен після виступу Капели сказав просто: «Я на старості літ побував у раю...» [3].

Один з голландських критиків найкраще висловив те, на що так сподівався Голова Директорії, відправляючи в Європу українського амбасадора – Капелу: «Яка ритмічна музика України! Ми чули її цілий вечір і не наслухалися. Які ми бідні, народи Заходу! До України мені було цілком байдуже, але тепер я битимуся скрізь за мистецтво цієї країни!» [3].

Перший тур Капели по країнах Європи закінчився абсолютним тріумфом її місії як посланця України до народів світу. Через красу і багатство нашої народної пісні він викликав симпатії європейських народів щодо прагнення України до незалежності. Так втілювався лозунг «Боротьба за українську державність піснею». Самого ж Кошиця називали «великим чарівником української пісні», «генієм української пісні», «диригентом з казковим талантом», «співцем України», «світової слави диригентом» тощо. Всюди лунало: «Viva, Koshitz! Viva, Ukraine!» [3].

Музичний талант О. Кошиця – від Бога. Музикознавці стверджують, що він володів рідкісним даром відчуття тембру і вмів відповідно групувати голоси, а ще винятковим відчуттям ритму. Із відгуків: «Ми були приголомшені, захоплені і буквально сп'янілі тембровим багатством і довершеністю динаміки» (The American Srbobran). «Ніколи не думали, що можна так ніжно, так тонко маніпулювати людськими голосами, а з окремих комбінацій звуків досягати таких вражаючих і чудових результатів» («El Distamen», Мексика). «Український хор своєю винятковою тембральною і динамічною багатбарвністю якнайкраще відтворив усе багатство і красу виконуваних пісень. Для того, щоб правдиво описати враження, яке довелося пережити, треба було б знайти нові, незнані досі слова» («El Herald», Мексика).

Його ставили в ряд найвидатніших диригентів століття. Його професійний дар описували колеги-музиканти, критики, глядачі. Олександр Антонович був упевнений, що то не хор співає, а диригент, а хор тільки звуки постачає. Подібно до того, як в музиці не фортепіано чи віолончель грають, а музиканти-віртуози. Інструменти лиш постачають звуки. Оскільки він керував хором усім своїм еством, очима, мімікою, порухами рук, пальців, то не користувався диригентською паличкою. Його почали наслідувати, і цим розпочали революцію в диригуванні.

Писали й про те, що енергетика О. Кошиця та його вплив на хористів були такими сильними, що ті, підкоряючись диригенту, творять диво. Сам був душею пісні, а хористи перетворювалися на музичні інструменти, на яких грає він, диригент-чарівник. Він мав феноменальну інтуїцію щодо образу кожної пісні. Був неначе провидець і наперед бачив, якими мистецькими засобами можна зіграти на струнах людських душ слухачів. Такого ефекту хормейстер досягав умінням глибоко і ніжно відчувати красу й передавати її засобами хорового звучання, котре часто нагадувало оркестрову злагодженість. За своє життя він керував десятками хорів – великих і малих, більш чи менш талановитого складу, а от результату домагався однакового. Його сучасник проф. В. Щербаківський згадує, яке то було незабутнє щастя для нього спостерігати, як О. Кошиць проводить репетиції. На його очах він творив, чарував, дивував. Оскільки він і хор для нього-це єдиний неподільний організм, він вимагав знати ноти напам'ять. Його девіз: «Слова і ноти мусять бути в голові, а не голова в нотах» [8].

Після Чехословаччини, Австрії та Швейцарії восени 1919 року хор прибув до Парижа. На першому концерті було багато поліції, бо російські емігранти збирались освістати капелу та зумисне псували афіші. Проте тріумф капели був абсолютним. Олександр Кошиць полонив усіх не тільки своїм музичним генієм, а й особистістю. Він був високоосвіченою людиною, істориком і етнографом, відзначався колосальною ерудицією та пам'яттю — знав напам'ять десятки партитур. Був блискучим промовцем, веселим, дотепним, темпераментним і дуже чутливим. Він мав гарну зовнішність українського аристократа початку ХХ століття, типову статуру українських князів чи вродливих акторів Тобілевичів. Людина високої культури, освіченості, високої моралі, шляхетної манери поведінки. Людина честі, порядності, вірності обраному шляху. Гіпнотизував своєю привабливістю і хористів, і оточуючих людей. Але найголовніше-був особою, яку можна наслідувати у проявах людяності та шляхетності. Гордість нації. (А його життєвого шляху не знає більшість наших сучасників).

Паризька преса писала: "Наша пані Географіє! Чого ти нас вчила? Ти казала, що Україна — це поля та отари, і не казала, що там є народ з такою душею! Ще ніякий хор, французький чи чужоземний, не дав нам нічого подібного!" «Цей хор переконливо довів, що Україна має античну цивілізацію, пречудовий і багатющий фольклор, що переконливо підтверджує високу культуру раси» [10].

Справді, українська пісня увібрала в себе автохтонні трипільські, скіфські та антські хліборобські ритми й мотиви, збережені обрядові заклинання язичництва, візантійську церковну музику, тональні багатства європейської музики. Саме ці висоти хор і демонстрував, репрезентуючи мистецтво, у якому українців було визнано найвищими. Він познайомив світ з цінностями

української національної музики, яка не тільки може рівнятись, а й перевищувати найкращі пісенні витвори Заходу.

Славетна танцівниця Айседора Дункан пропонувала диригентові поєднати два мистецтва — танець і хоровий спів. Композитор Ігор Стравінський в інтерв'ю «*Journal de Geneve*» зазначив, що є тільки дві музичні нації у світі — італійці й слов'яни.

У Німеччині спів хору порівнювали з враженнями від опер Вагнера. Преса писала: «Ми шануємо наші великі хори, але рівного цьому не маємо». «Ми стоїмо перед чимось чарівним, унікальним і просто надприродним!» «Ніхто не міг уявити, що людські голоси здатні створити таке правдиве відтворення бездоганного оркестру. Складалося враження, що перебуваєш у храмі» [12].

Ефект від звучання хору під орудою Кошиця був настільки приголомшливим, що деякі глядачі у Відні приходили за лаштунки переконатись, чи немає там «підставного» музичного інструмента.

Слід зазначити, що таких рецензій, зібраних і виданих 1929 року в Парижі, понад 350.

Після падіння УНР в 1921 році повернення в Україну посланців Петлюри стало неможливим. Було прийняте рішення їхати на Американський континент, проте частина хористів залишилась в Європі. У Варшаві на основі більшої частини учасників Української республіканської капели створюється новий Український національний хор. У різні часи його склад змінювався п'ять разів і кількість учасників налічував від 35 до 70 осіб.

Перед від'їздом до США О. Кошиць вирішив випробувати оновлений склад хору ще раз в Європі. Хор гастролює в Іспанії, Франції, Бельгії, Німеччині. Їхні виступи було визнано гастролями століття. У програмах концертів обов'язково виконувалася популярна фольклорна пісня того народу, в країні якого виступали українці, що особливо приваблювало слухачів.

Поїздку хору організував американський імпресаріо Рабінов. Це була професійна робота в умовах жорсткого американського вільного ринку.

Напровесні 1921 року хор на чолі з Кошицем вирушив з Гамбурга до Америки пароплавом «Каронія», що ледь не повторив долю «Титаніка», зіткнувшись з айсбергом у північній Атлантиці. Розпочався грандіозний концертний тур по Північній і Південній Америці. Кошиць відразу оцінив негритянську музику і ввів до репертуару афро-американські пісні.

З Мексики хор просто не випускали, тому він змушений був дати в три рази більше концертів, ніж планувалося. Хор О. Кошиця встановив світовий рекорд за кількістю слухачів: на концерті у Мехіко-сіті 26 грудня 1922 року на Пляца де Торос були присутні 32600 осіб. Тодішній президент Мексики Обрегон, вітаючи Кошиця, сказав: «Я вперше пошкодував, що не маю другої руки, щоб аплодувати вам».

Після США та Мексики – поїздка до Південної Америки: Аргентина, Бразилія, Уругвай, Тринідад, Куба. Під час гастролей по Американському континентові хор дав близько 900(!) концертів. Концерти 1921-1924 років – це час фантастичних успіхів, з одного боку, а з іншого – важких переживань Олександра Антоновича через внутрішньо-колективні проблеми, без будь-якої грошової підтримки з боку держави, при нестабільному складі хору, ностальгію, невизначене майбутнє, погіршення здоров'я, тиск Рабінова.

В 1924 році, виховавши десятки музичних діячів та диригентів, хор припинив своє існування.

В 1924 р. О. Кошиць оселився неподалік Нью-Йорка, однак ніяк не міг звикнути до чужого оточення. Місто він називав «кам'яним мішком» та все сумував за Києвом, Россю і Дніпром. За 19 років, прожитих у США, йому лише чотири рази вдалося організувати справді багатолюдні концерти з керованими ним хорами.

В 1928 р. Кошиць вкотре звернувся до Радянського уряду про дозвіл на повернення в Україну, та безпрецедентний європейський резонанс, спричинений «хоровими диверсіями» диригента, у новій Україні йому не пробачили. У той час, коли дозвіл повернутися отримали Грушевський і Винниченко, кандидатура Кошиця була відхилена і не затверджена. Олександр Антонович болісно сприйняв цей удар. Своїм друзям Беневським він писав: «Єдина моя надія, що держить мене на землі і дає сили жити, – це бути перед смертю дома, побачити милих друзів, мій дорогий Київ, мою Україну» [3,408].

До 1941 року постійної роботи він не мав, задовольнявся тимчасовою працею з аматорськими хорами. Як зауважує М. Головащенко, українські еміграційні організації не зуміли повністю використати великий талант і колосальний досвід прославленого диригента.

Пройшло довгих вісім років чекання, надії, ностальгії, відчаю, поки знову спалахнули вражаючими сторінками американської хорової культури виступи так званої «сімки» – зведених українських хорів під керівництвом Кошиця, склад якої під час концерту в «Карнегі-холл» 1932 року нараховував більше 300 співаків. На світовій виставці у Нью-Йорку 1939-го була вже «вісімка» з 500

хористів, яку тричі на тиждень слухав стотисячний натовп відвідувачів. Ці виступи, як і численні виступи Українського національного хору зробили величезний вплив на розвиток хорового мистецтва США і, зокрема, змусили американців звернути особливу увагу на розвиток акапельного співу, якого раніше там не існувало.

Як відомо, за океаном О. Кошиць співпрацював з видатним українським балетмейстером-постановником і режисером, своїм земляком-черкашанином родом із Стеблева, Василем Авраменком, котрий вніс вагомий доробок в історію вітчизняного і світового хореографічного мистецтва. Авраменко залучив хори Кошиця до участі у фільмах «Наталка Полтавка», «Запорожець за Дунаєм» та «Маруся Богуславка», які знімалися у Голівуді компанією «Укрфільм корпорейшн» [3,246].

Після нового тріумфу О. Кошиць протягом ще двох десятиріч залишатиметься одним з найцікавіших музичних ньюс-мейкерів Нового світу. З цієї причини йому вдалося досягти ще однієї мети – записати десять платівок з піснями різних регіонів уже недосяжної України. Нью-Йоркська фірма «Вітмарк і син» сорок дві українські народні пісні в обробці Олександра Кошиця видала з англійським текстом, і вони розійшлися мільйонами примірників.

В 1941 році один з відомих керівників Осередку української культури й освіти в Канаді, доктор мистецтвознавства Павло Маценко запросив Олександра Кошиця до Вінніпега вести клас хорового диригування і читати лекції з теорії та історії музики на диригентсько-вчительських курсах. В результаті у Вінніпезі 1942 р. коштом учнів згаданих курсів виходить друком курс лекцій О. Кошиця «Про українську пісню й музику». 1970 р., в Нью-Йорку — друге видання, третє — у Вінніпезі, й нарешті, на Батьківщині, у видавництві «Музична Україна» 1993 році – четверте.

Протягом гастрольних років (1919 – 1924) О. Кошиць вів щоденник, який після його смерті було видано двома частинами: в першій йдеться про виступи у країнах Європи, в другій – у США та Південній Америці.

У Вінніпезі Олександр Антонович упорядкував щоденникові записи, видрукувані посмертно (“З піснею через світ”) та написав “Спогади”.

У 1943 році ще більше підірвала здоров’я О. Кошиця звістка про загибель сина Дмитра під час авіаційних випробувань.

Тугу і самотність, нестатки і погіршення здоров’я розділяла дружина, Тетяна Георгієвська-Кошиць (1892-1966). Вона – колишня учасниця хору Кошиця київського періоду, незмінна учасниця усіх складів Українського хору в часи всесвітніх гастролей. У найскладніші роки еміграції була йому помічником, порадиником, другом. Упродовж 20 років після смерті Олександра Антоновича була членом редакційної групи по виданню «Спогадів» та щоденників, передала сімейний архів Осередку української культури та освіти у Вінніпезі і з 1948 року до своїх останніх днів була його директором, опікувалася Хором імені О. Кошиця, створеного у Вінніпезі 1946р.

О. Кошиць виховав цілу плеяду хороших диригентів. Був одним з кращих знавців і популяризаторів української народної пісні та церковного співу. Написав 5 літургій, ряд кантів, цикли колядок і шедрівок, створив понад півтори тисячі обробок народних пісень.

Видатний диригент помер 21 вересня 1944 року у Вінніпезі, там же і похований з великими почестями.

У листі до П. Маценка Кошиць сформулював підсумок свого життя: попри усі спокуси, які траплялись йому в житті, він не зійшов з українського шляху і гідно проніс “найтяжчий в світі український хрест” [13].

Виступи капели під орудою Олександра Кошиця по країнах Європи, а потім Північної та Південної Америки були справді тріумфальними, їх справедливо називали «гастролями століття».

Олександр Кошиць, мов біблійний пророк, сповіщав народам світу про те, що є на земній кулі держава Українська Народна Республіка (а не колонія Росії), є українська нація, є великий український народ, який зберіг свою прадавню і славу історію, багаті традиції та високу, своєрідну музичну культуру, яка не тільки не поступається культурі інших народів, а навпаки, порівняно з ними часто глибша, змістовніша і багатша.

Представники різних націй та народностей, слухаючи спів Української республіканської капели на чолі з Кошицем, поступово переходили від захоплення до зацікавленості, а відтак – до глибокого усвідомлення окремішності нашого народу, України як держави та її значущості і величчя. Завдяки Кошицю для народів світу це ставало незаперечним фактом, очевидною реальністю. І він зробив це виключно за допомогою української пісні-перлини, завдяки неперевершеному її виконанню і вмінню створювати навдивовижу глибокі і правдиві образи. Численні слухачі обох континентів, навіть не розуміючи нашої мови, відразу поринали в українську музичну стихію, захоплюючись її красою та багатством. Вражені почутим і побаченим (йдеться і про вишукані

національні строї співаків) вони повторювали: «Так ось вони які, українці! Так ось які їхні чарівні пісні-самоцвіти! Ось вона яка, їхня Україна!» Саме в такий спосіб народи світу відкрили для себе Україну, ще вчорашню terra incognita.

Заслуги Олександра Кошиця перед Україною і українським, а зрештою, й перед світовим музичним мистецтвом воістину грандіозні і ще вимагають окремого розгляду і дослідження.

Нині, коли Україна здобула незалежність, до неї поступово повертаються імена десятків, сотень славних синів і дочок нашого народу, їхній музичний, літературний, образотворчий і науково-технічний доробок. Такий час настав і для імені славного Олександра Кошиця та його творів. Його творчість – музична та письменницька – все більше та більше досліджується і виконується в Україні.

Найбільше посприяв цій справі заслужений діяч мистецтв України, відомий український музикознавець, журналіст, публіцист, редактор-укладач Михайло Головащенко. Уже в 1990 р. став вивчати архіви О. Кошиця у Вінніпезі. За його упорядкуванням виходять у Києві двохтомник О. Кошиця «Спогади» та його ж «З піснею через світ» (подорожні записи). У 2007 році вийшла книга М. Головащенко «Феномен О. Кошиця».

В 2007 році видано дослідження Л. Пархоменко «Олександр Кошиць. Листи до друга».

2006 року в Івано-Франківську надруковано збірник статей, спогадів і матеріалів «Олександр Кошиць. До 130-річчя геніального диригента і композитора». Автор проекту та укладач – ентузіаст, любитель музики та краєзнавства із Нью-Йорка Євген Паранюк (родом з Івано-Франківщини).

У Дарницькому районі Києва, у Каневі та в Богуславі є вулиці, названі його іменем. У Київській середній школі № 296, що знаходиться на вулиці

О. Кошиця, створено його музей.

В селі Тарасівка Звенигородського району Черкаської області, на батьківщині О. А. Кошиця, в приміщенні школи відкрито музей видатного земляка, а на місці батьківської хати у 2000 році встановлено пам'ятну стелу.

З 2003 року заходами організацій «Українці Росії» та «Українці Москви» щороку проходить Фестиваль українських хорових колективів імені

О. Кошиця в Москві.

З 2005 року проводиться аналогічний Всеукраїнський фестиваль хорових колективів імені О. Кошиця в Києві.

У столиці України було відзначено 130-річчя від дня народження Олександра Кошиця організацією Всеукраїнської хорової асамблеї в стінах Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. Учені ще раз спробували осягнути і структурувати феномен майстра на науково-практичній конференції «Олександр Кошиць і час».

Твори та обробки народних пісень Олександра Кошиця постійно виконують камерний хор «Канон» з Черкас та в Києві – хор «Вирлиця», хор Києво-Могилянської академії «Почайна», хор Національного університету ім. Т. Шевченка «Дніпро», яким, як уже згадувалося, свого часу О. Кошиць керував впродовж десяти років, а також час від часу інші українські хорові колективи.

У Вінніпезі в 1946 році було створено Хор імені О. Кошиця, яким з 1951 року керував учень Кошиця Володимир Климків. Хор кілька разів побував на гастролях в Україні. В 1992 році він став лауреатом Національної премії імені Т. Шевченка. Сьогодні цим колективом керує Мирослава Пачесс.

Глибоко шанують і поважають пам'ять О. Кошиця у Богуславі. В місті, де навчався митець, є вулиця, що носять його ім'я.

Заключні урочистості, присвячені 120 річниці від дня народження Корифея української хорової музики під егідою ЮНЕСКО, не випадково відбувались у Богуславі. Відтоді хорова капела Богуславського гуманітарного коледжу імені І. С. Нечуя-Левицького, якою упродовж 40 років керує відомий майстер, заслужений діяч мистецтв України Олексій Юзефович, носить ім'я Олександра Кошиця.

Капела – володар Гран-прі конкурсу ім. К. Стеценка, лауреат двох Всеукраїнських конкурсів хорового мистецтва ім. М. Леонтовича, Хорової Асамблеї до 130 річчя з дня народження О. Кошиця, міжнародних конкурсів та фестивалів української хорової музики. За сорокарічний час творчої діяльності цей колектив став одним з відомих і ушлюблених в Україні, капела активно популяризує невмирущі твори Олександра Кошиця.

Зі студентами коледжу зустрічалась делегація хору імені О. Кошиця з Вінніпега в особі його художнього керівника Володимира Климківа, внучка

О. Кошиця Наталія Павлівна Веселовська, заслужений діяч мистецтв України Михайло Іванович Головащенко.

Громадськість Богуслава і хорова капела підтримують дружні стосунки з родичами О. Кошиця, хором імені О. Кошиця з Вінніпега, музеями О. Кошиця в Києві і Тарасівці.

4 вересня 2010 року з нагоди 135 річчя від дня народження видатного земляка була урочисто відкрита меморіальна дошка на стіні Богуславського гуманітарного коледжу ім. І. С. Нечуя-Левицького. “Є люди, мов зорі... І якщо такі зорі згасають, то світло їхнього життя ще довго крізь роки, століття і далі сяє на землі...” [5]. Так писала про Олександра Кошиця народна поетеса з Богуслава Ніна Півторацька. Безперечно, безсмертними на планеті залишились і пісні, і музика, і добрі справи Великого сина України Олександра Кошиця. Він увійшов до історії світового мистецтва як один із найвідоміших митців, якому судилося здійснити місію посланця України до народів світу.

Література

1. **Кошиць О.** Спогади [Текст] /О. Кошиць. -К.: Рада, 1995. -387с.
2. **Кошиць О.** Про українську пісню й музику [Текст] /О. Кошиць. -К.: Музична Україна, 1993. -48с.
3. **Головащенко М.** Феномен Олександра Кошиця [Текст] / М.Головащенко.-К.:Музична Україна, 2007. -588с.
4. **Юрченко М.** Українська духовна музика 20-х років ХХ століття [Текст]: навчально-методичний посібник / М. Юрченко. -К.: КНУКіМ, 2001. -164с.
5. **Півторацька – Усенко Н. І.** Мед з диких мальв: Вірші. – Біла Церква: Буква, 2006. -200с.
6. **Корнійчук В.** «БОГУ СЛАВА!» — кажуть у Богуславі [Текст] // Українська музична газета. -1995. №3 (17)
7. **Чедрик В.** Олександр Кошиць [Текст] // Вісті Богуславщини. -1994.-29 листопада № 91
8. **Олександр Кошиць — біографія** (<http://www.pisni.org.ua/persons/436.html>)
9. **З українською піснею по світу** (<http://ruthenia.info/txt/bodnaruki/mds/15.html>)
10. **НОВИНИ:** Кошиць повертається в Україну (<http://www.uvkr.com.ua/ua/news/koshyc.html>)
11. **Олександр Кошиць і Кубань** (<http://www.novasich.org.ua/index.php?go=News&in=view&id=1235>)
12. **Дипломат співу** // Український тиждень (<http://ut.net.ua/art/168/0/3085>)
13. **Олександр Кошиць: дипломатія високого мистецтва** (<http://www.umoloda.kiev.ua/number/1735/169/61408/>)

УДК 78.071.1(=161.2)(092)

Михаць М.

ВАСИЛЬ БЕЗКОРОВАЙНИЙ. ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ

В статье освещены жизненный и творческий путь музыканта, педагога, композитора, одного с организаторов музыкальной жизни Галичины первой ХХ столетия Василия Безкоровайного, а также его деятельность в эмиграции.

Ключевые слова: *музыкант, педагог, хоровое исполнительство, концертная деятельность, дирижер, композитор.*

Протягом двох останніх десятиліть українське музикознавство приділяє значну увагу дослідженню і висвітленню досягнень регіональної культурно-мистецької спадщини, персоналіям, які жили і творили на теренах західної України в першій половині ХХ століття (до 1944 року). Чимало діячів, які працювали в царині культури і мистецтва «не з власної волі, і не з доброї долі», покинувши рідні домівки, жили і творили в різних країнах світу, які були за «залізною стіною» від СРСР. Це: М.Гайворонський, А.Рудницький, З.Лисько, В.Витвицький, Б.П'юрко, С.Сапрун, Я.Барнич, Р.Савицький, Л.Туркевич та багато інших культурно-громадських діячів до воєнного і воєнного періодів. Не легкою була доля і тих, хто залишився працювати в Галичині після війни. Яскравим прикладом цьому є доля композитора, культурно-громадського діяча, професора Василя Барвінського. Більш лояльною виявилась доля до Ст.Людкевича, М.Колесси, Є.Козака, А.Кос-Анатольського, Р.Сімовича, творчість яких є вагомим складовим української музичної скарбниці. Серед багатьох діячів національної музичної культури є незаслужено призабуте ім'я Василя Безкоровайного, творча спадщина якого повертається в Україну.

До висвітлення окремих граней таланту Василя Безкоровайного зверталися П.Медведик, Л.Полтава, Л.Назар, Б.Безкоровайний та інші. Однак постать В.Безкоровайного чекає свого дослідника, зокрема, його концертно-виконавська та композиторська діяльність.

12 січня 1880 року в родині тернопільських міщан Василя та Анни Безкоровайних народився син, якого «Хрестили 3 лютого №799 будинку». При хрещенні мав два імені Василь та Володимир.